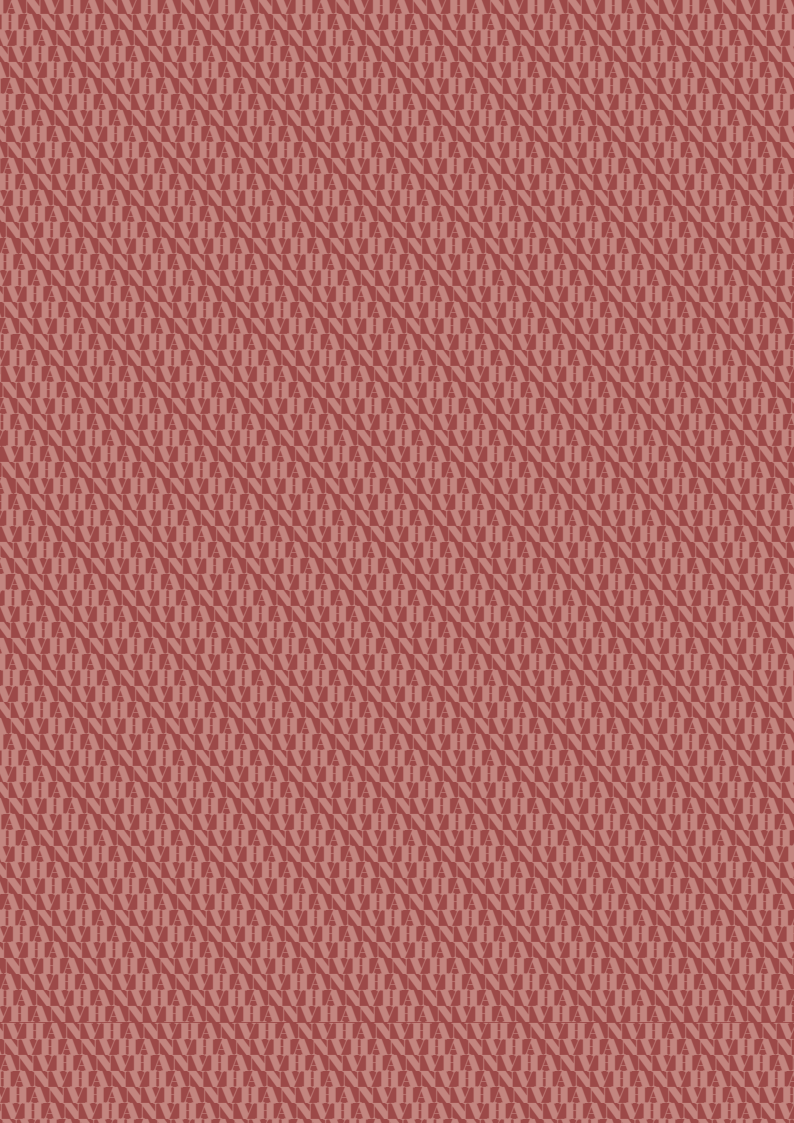


De wereld draait door

Prof. dr. Ko Colijn



De wereld draait door

Prof. dr. Ko Colijn

Dit boekje bevat de tekst van de 14de Nutslezing, gehouden op 2 februari 2015, door Prof. dr. Ko Colijn.

Jaarlijks organiseert het Departement Rotterdam van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen één of meer lezingen over een actueel en maatschappelijk relevant thema. Met dit platform waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en met elkaar in gesprek kunnen gaan beoogt het Nut bij te dragen aan de diverse samenleving in Rotterdam. Wij nodigen eenieder uit ideeën en suggesties met ons te delen via www.nutslezing.nl.

BESTUUR 2015:

Frank Roos - voorzitter

Mechteld van den Brandeler

Gijs van Lookeren Campagne

Anne Huizinga - van der Stap

De teksten van eerdere lezingen zijn beschikbaar op onze website.

De wereld draait door

Prof. dr. Ko Colijn

Ten geleide

Prof. drs. Jacobus (Ko) Colijn (Den Haag, 1951) is directeur van Instituut Clingendael en bijzonder hoogleraar in internationale betrekkingen, in het bijzonder mondiale veiligheidsvraagstukken, aan de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Colijn studeerde in 1975 af in de politieke wetenschappen met als specialisatie internationale betrekkingen aan de Universiteit Leiden. In 1989 promoveerde hij aan dezelfde universiteit op het proefschrift *Het Nederlandse Wapenexportbeleid*. Sinds 1978 is hij verbonden aan het weekblad Vrij Nederland. Colijn schrijft vaak over defensieaangelegenheden en geeft regelmatig zijn visie als deskundige op het gebied van algemene defensie en terrorisme op radio en televisie.

Op 2 februari 2015 hield Ko Colijn de jaarlijkse Nutslezing Rotterdam in Arminius.

Veiligheid

Terwijl de wereld veiliger dan vroeger is, voelt men zich onveiliger. Ko Colijn geeft inzicht in de veiligheidsarena, van de tijden van G.B.J. Hiltermann via de Koude Oorlog tot onze huidige tijd, met dreigingen als terrorisme.

'Mijn basisschooltijd op de Nutsschool was mijn eerste kennismaking met de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Niet dat ik het vanavond over mijn jeugd ga hebben, maar ik begin wel met die tijd. Eind jaren vijftig en begin jaren zestig gold op zondagmiddag een ijzeren gebod in huize Colijn: van tien over één tot zeventien over één heerste er absolute stilte. Want dan luisterden wij naar 'De toestand in de wereld' van mr. G.B.J. Hiltermann. Er waren meerdere radiouitzendingen over de toestand van de wereld. Ook op zondag een katholieke uitzending door drs. H.J. Neumann, overigens de oprichter van Instituut Clingendaal, en op maandagavond een van Kolonel Spits vanuit een professionele invalshoek. Op dinsdag was de socialistische mr. K.J. Voskuil een kwartier te beluisteren en op donderdag dr. A.L. Constandse bij de VPRO. Hij besprak de wereld vanuit een anarchistische invalshoek. Het hoorde tot de mores van die tijd van verzuiling dat je een keus maakte. Bij ons thuis werd gekozen voor

het neutraal liberale Avro-commentaar van Hiltermann. Volgens hem was de wereld begrijpelijk en overzichtelijk. Om de veiligheidsarena te begrijpen moest je het doen en laten van zes personen volgen: de Chinese leider Tsjoen-en-Lai, partijleider Nikita Chroestsjov van Rusland, president Eisenhower en later Kennedy van de Verenigde Staten, de Britse premier Harold McMillan, de Duitse bondskanselier Konrad Adenauer en de Franse generaal Charles de Gaulle. Als je wist hoe deze zes wereldleiders dachten over de toestand van de wereld, begreep je of het oorlog of vrede zou zijn. In die tijd telde de wereld ongeveer 130 à 140 landen, maar het ging om deze zes machtigste landen, inclusief het verslagen Duitsland.'

Staten

'De presumptie was: rijzen er problemen, dan lossen deze zes leiders het op. De tweede presumptie: er is geen hogere macht in het wereldbestuur die hen in het gelid houdt. In de universitaire wereld wordt dat een anarchische wereld genoemd, een wereld zonder overkoepelend gezag: de hoogste organisatie is de natie-staat. Een derde presumptie was dat deze zes leiders weinig last hadden van de democratie. Het parlement had weinig invloed op de buitenlandse politiek. Dat was toch meer een elite-zaak. De vierde presumptie, volgens de analyse van Hiltermann

8 die daarmee eigenlijk al de zogenoemde neo-realisten

vertegenwoordigde: staten zijn de enige entiteiten die er toe doen. Organisaties als de NAVO en de VN zijn minder belangrijk. Het zijn de de natie-staten die de doorslag geven. In die tijd ging het dominante paradigma uit van dit vereenvoudigde beeld. Het is een krachtige manier om de wereld politiek uit te leggen, en zelfs gebeurtenissen te kunnen voorspellen. Hiltermann deed dat heel bekwaam: hij keek een week terug, hij keek een week vooruit en wenste ons smakelijk eten. Daarna ging iedereen weer over tot de orde van de dag.'

Groepen

'In de jaren zeventig begon het paradigma te kantelen. Het statelijk kader was nog steeds dominant, maar de 'zes' van Hiltermann hadden het niet meer alleen voor het zeggen. Ook interne actoren konden greep krijgen op het 'nationale veiligheidsbelang'. Het veiligheidsdilemma had voorrang boven alle andere dilemma's. Zaken als het uitbaggeren van de Schelde of het aanleggen van internationale wegen werden tot de *low politics* gerekend. Veiligheid en het voortbestaan van de natie waren de *high politics*. Inmiddels is men daar gedifferentieerder over gaan denken. In de jaren zeventig ontstond het idee dat het niet alleen om staten ging, maar dat het ook van belang was wat groepen in de samenleving deden. Want groepen konden het veiligheidsbelang beïnvloeden. Om te weten

hoe staten zich zouden gedragen werd het belangrijk om de kracht van de instituties binnen de staten te kennen en te begrijpen. Dit werd pijnlijk en levendig geïllustreerd door het handelen van de firma Lockheed in de jaren zeventig. Niet alleen bemoeide Lockheed zich met het Amerikaanse defensiebeleid, maar ook zelfs met het aankoopbeleid van de Nederlandse luchtmacht. Toen president Eisenhower na acht jaar afscheid nam als president noemde hij in zijn rede twee vijanden. Ten eerste de communisten, wat voor niemand een verrassing was, en ten tweede *the enemy from within*. Het Amerikaanse systeem is het mooiste van de wereld, zei Eisenhower, maar het is ook een systeem dat kwetsbaar is voor het gedrag van machtige groepen. Zo heeft de Verenigde Staten binnen defensie drie kernmachten: de *Navy*, de *Airforce* en de *Army*. Eisenhower wees erop hoe belangrijk het is om niet alleen naar het gedrag van politieke leiders te kijken, maar ook naar andere actoren binnen de samenleving, zoals pressiegroepen, belangenverenigingen, het hele politieke systeem. Pas dan is het mogelijk te begrijpen hoe een land zich in de buitenlandse politiek gedraagt en hoe het zijn veiligheidssysteem definieert.'

Globalisering

'Ik maak een sprong naar de jaren negentig. De veiligheidsarena was al(weer) veel voller geworden dan in de jaren van Mr. G.B.J. Hiltermann. Ging het eerst om zes leiders, later om ongeveer 150 naties en vervolgens ook om allerlei groepen binnen die naties. In de jaren negentig voltrok zich een nieuwe revolutie: globalisering. Dat veranderde het paradigma verder. Het begrip globalisering kent vele definities. In dit verband bedoel ik ermee dat tijd en afstand verschrompelen, onbetekenende factoren worden, ook of misschien juist in de veiligheidspolitiek. Werkte vroeger een grote afstand als buffer, als een soort veiligheidsklep, in de jaren zestig al konden raketten in een half uur naar de andere kant van de aarde vliegen. Inmiddels is de factor tijd bijna nul geworden. De aanslag op de metro in Madrid in 2004 werd gepleegd vanuit Tokio, via een telefoontje. Binnen een seconde volgden de ontploffingen, gestuurd vanaf de andere kant van de wereld. De vraag in onze tijd is: waar komt de dreiging vandaan?

Globalisering bracht ook de veiligheid in de huiskamer. Dankzij de brede verspreiding van televisie kon iedereen oorlogen in verre gebieden thuis meebelevén. Dat had een dramatisch effect op de veiligheidspolitiek. Ineens gebeurde het niet meer aan de andere kant van de wereld, maar in de beslotenheid van de huiskamer. Dat

mobiliseerde miljoenen televisiekijkers tot de wens tot meedenken en mee willen beslissen over veiligheid. Oorlog werd in zekere zin gedemocratiseerd. Men kreeg de behoefte de regering ter verantwoording te roepen met vragen als: moeten wij politieke steun aan bepaalde acties verlenen, moeten wij aan bepaalde oorlogen meedoen? Globalisering heeft talloze effecten gehad. De oorlog is dichterbij gekomen en het veiligheidsdilemma is van iedereen geworden. De Verenigde Staten kunnen met *Global Strike* binnen twintig minuten elke plaats op aarde met een conventionele aanval bestoken. Het zal niet lang meer duren of andere landen kunnen dat ook. Dat laat zien hoe tijd- en afstandloos een oorlog kan zijn.'

Veiligheidsarena

'Globalisering heeft grote effecten gehad, ook in de veiligheidspolitiek. Van zes actoren in de jaren vijftig via 150 actoren in de jaren zeventig gaat het nu om miljoenen of zelfs miljarden. Zoveel organisaties en personen spelen nu een rol in de veiligheidsarena. Globalisering heeft iedereen, los van nationaliteit, in staat gesteld er een eigen veiligheidsagenda op na te houden. Via moderne communicatiemiddelen kan alles door iedereen dwingend op de agenda worden gezet. Iedere NGO heeft zijn eigen veiligheidsagenda. De crisis in Darfur had nooit de voorpagina's gehaald, en niet de Veiligheidsraad

bereikt, als Artsen zonder grenzen en Human Rights Watch die niet via filmbeelden op de agenda hadden gezet. Het beroemdste geval is natuurlijk *Nine/eleven*. Een niet-staat, Al Qaida, bewees de veiligheidsagenda van wel-staten drastisch te kunnen bepalen. Al Qaida is een NGO, of we dat nu leuk vinden of niet, en heeft een budget van 500.000 dollar. Een bedrag dat het Pentagon elke 35 seconden uitgeeft. Met dat relatief beperkte budget is deze niet-staat in staat geweest de veiligheidsagenda van de machtigste staat ter wereld, de Verenigde Staten, te bepalen voor misschien wel tien, twintig jaar. In wezen bepaalt Al Qaida voor een groot deel hoe het Pentagon zijn budget van 700 miljard dollar uitgeeft in de tragische *War on Terror* die het gevolg van de aanslagen is. Iedereen, de hele wereldbevolking van acht miljard mensen, kan tegenwoordig een rol spelen op het toneel van de veiligheid. Door op reis te gaan, filmbeelden te maken en de wereld in te sturen, en problemen te signaleren. Sommige actoren doen het met gewapende middelen, andere opereren vreedzaam. De veiligheidsketen is heel lang: die begint met iets signaleren, halverwege beperkt hij zich misschien tot lobbyen, bij grote staten iets op de agenda willen zetten, en er zijn groepen die gewapenderhand hun agenda proberen te realiseren. Daartegenover staan ook groepen, niet-staten, die proberen oplossingen te bieden. Een denktank als Clingendael mag je daar misschien

toe rekenen. Deze ontwikkelingen zorgen ervoor dat de veiligheidsarena veel drukker is geworden. Veiligheid is nu een ingewikkelde zaak. Iedereen heeft geld, middelen en soms zelfs wapens om zijn veiligheidsagenda te realiseren. Zelfs individuen, zoals Ted Turner, en Bill en Melinda Gates via hun *Foundation*, zijn in staat agenda te bepalen, of in ieder geval de beeldvorming over bepaalde conflicten mee te bepalen.'

Millenniumdoelen

'Ruim vijftien jaar geleden, in 1999, kwam een aantal mensen bij elkaar in New York. Zij wilden met de eeuwwisseling in zicht iets voor de wereld doen, een soort publieke gunst verlenen aan de mensheid. Het eerste millenniumdoel dat geformuleerd werd luidde: halvering van het aantal vluchtelingen in de wereld in tien à vijftien jaar. Andere doelen volgden, zoals het aantal mensen dat leidt aan ziekten en epidemieën halveren, zorgen dat meer kinderen toegang tot onderwijs hebben, dat meer mensen toegang tot schoon drinkwater hebben. Zo ontstond het befaamde lijstje van millenniumdoelen. Als we nu, vijftien jaar later, de balans opmaken moeten we helaas constateren dat dit allemaal niet gelukt is. Een halve eeuw voor de eeuwwisseling, in 1945 is een organisatie opgericht om onveiligheid op te lossen: de

14 Verenigde Naties. Zolang er geen veiligheid in de wereld

heerst kun je andere doelen wel vergeten. De doelstelling van de Verenigde Naties is uitdrukkelijk: de wereld verlossen van de gesel van de oorlog, *the scourge of war*. Het was evident dat dit doel in 1999 niet was behaald. De Vluchtelingenorganisatie en de Wereld Voedsel Organisatie wisten hoeveel vluchtelingen er in de wereld waren, en hoeveel mensen aan honger of ziektes leden. Maar niemand binnen de Verenigde Naties bleek te kunnen aangeven hoe veilig of onveilig de wereld was. Dat was een probleem met de millenniumdoelen. Met grote verlegenheid is toen opdracht aan particuliere instituties zoals de University of Maryland en de Universiteit van Lund gegeven om die getallen te achterhalen, waarbij de vraag naar de veiligheid voorop stond. De opdracht luidde om in kaart te brengen of de wereld veiliger is geworden.'

Human Security Report

'In 2005 kwamen de organisaties met de resultaten, neergelegd in het *Human Security Report*, te vinden op internet. In de samenvatting staat: '*We live in a decade of peace*', we leven in een decennium van vrede. Die mededeling werd met ongeloof ontvangen. Het was een jaar na de genocide in Rwanda, midden in de opnieuw opgelaaide oorlog in Afghanistan, tien jaar na de Balkanoorlogen en SrebreniDa en vier jaar na *Nine/eleven*. Er was zoveel oorlog en geweld dat men twijfelde aan het

onderzoek. Veel hangt natuurlijk af van de definities van oorlog en vrede. De onderzoekers spraken van een grote oorlog als er meer dan 1000 doden per jaar vallen op het slagveld. In 2005 waren er dertig oorlogen: twee keer zo weinig als in vroegere tijden, toen het er zo'n zestig per jaar waren. Naar die maatstaven was de wereld dus wel degelijk veiliger geworden. In de jaren na 2005 verschenen geactualiseerde versies van het *Human Security Report* waarin het aantal oorlogen nog meer was gedaald. Het laagste aantal was 25 oorlogen per jaar. Inmiddels zijn dat er zo'n 35 à 40. Daarmee kunnen we zeggen dat de wereld een stuk veiliger is sinds de tijd van G.B.J. Hiltermann en sinds de tijd van de Koude Oorlog. Maar er was meer kritiek op het rapport. Misschien was het aantal oorlogen dan wel afgenomen, maar hoe zat het met het aantal slachtoffers? Het antwoord van de onderzoeksgroep luidde dat ook het aantal dodelijke oorlogsslachtoffers dramatisch is gedaald. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn in totaal 40 à 50 miljoen mensen gesneuveld. In de tijd van de Koreaanse oorlogen in de jaren vijftig ging het om honderdduizenden slachtoffers. Later, in het tijdperk van de Vietnam-oorlogen, werden de slachtoffers geteld in tienduizenden. In de oorlogen van de jaren negentig ging het om tientallen of honderdtallen slachtoffers. Tijdens de operatie *Desert Storm* hadden de Verenigde Staten 140 doden te betreuren, van wie de helft door eigen geweld

omkwam. De Verenigde Staten geloven inmiddels in de mogelijkheid om een oorlog te voeren zonder enig slachtoffer: *zero death war*. De conclusie van de onderzoeksgroep luidde dat de wereld stelselmatig minder gewelddadig geworden is. Daar past wel de kanttekening bij dat het begrip oorlog alleen een conflict tussen staten omvat. Genocide valt erbuiten. Uiteindelijk is het onderzoeksrapport breed geaccepteerd.'

Oorzaken

'Natuurlijk werd de onderzoekers vervolgens gevraagd of zij ook een oorzaak hadden gevonden voor de toegenomen veiligheid in de wereld, althans de afname van het aantal oorlogen en van het aantal slachtoffers. Daarop noemden de onderzoekers drie oorzaken. Ten eerste: het einde van de Koude Oorlog. Ten tweede: het democratiseren van de wereld. In de tijd van G.B.J. Hiltermann waren er twintig democratieën, terwijl dat er tegenwoordig bijna 130 zijn. Nu is het begrip democratie rekbaar, maar dit zijn staten waar in ieder geval regelmatig verkiezingen worden gehouden en meerdere partijen bestaan. Het is een feit dat democratieën minder oorlog voeren dan niet-democratieën. Oorlogen worden drie keer zo vaak aan de onderhandelingstafel stilgelegd als op het slagveld. De wet van de democratische vrede dicteert als het ware dat er minder oorlogen zijn. Een factor

van belang hierbij was de toetreding van Oost-Europese staten tot de Europese Unie. Dat moest met schone lei gebeuren en daar hebben de landen zich aan gehouden. Dat heeft het aantal conflicten in Europa beduidend doen afnemen. Als derde oorzaak van de toegenomen veiligheid noemde de onderzoeksgroep het toegenomen aantal veiligheidsinstituties, die veel conflicten hebben weten te voorkomen of in de kiem hebben gesmoord. Er zijn veiligheidsinstituties die in stilte opereren en andere die landen actief dwingen te onderhandelen. Gezanten als Van der Stoep, Brahimi, De Mello en De Mistura hebben onder de radar ondankbaar maar zeer nuttig werk verricht. De institutionele dichtheid van de huidige tijd bevordert geweldloze conflictoplossing.'

Spagaat

Volgens de cijfers is de wereld twee keer zo veilig geworden. Maar hoe denkt men over de veiligheid? Er zijn onderzoeken gedaan waarin vragen werden gesteld als: Voelt u zich veilig? Is de wereld een veiliger plek geworden? De antwoorden op die vragen staan diametraal tegenover de feiten over veiligheid. Dertig jaar geleden vond twintig procent van de mensen de wereld onveilig. Nu is dat veertig procent. De wereld is veiliger, maar we vinden hem onveiliger. Die spagaat tussen de

18 werkelijkheid en de beleefde werkelijkheid heeft weer

twijfels aan het onderzoek doen rijzen. De verklaring van de onderzoeksgroep luidde dat het begrip veiligheid is veranderd. In de Koude Oorlog lagen we wakker bij het idee aan een oorlog tussen landen. Dat was de onveiligheid die wij vreesden. Het begrip veiligheid is breder geworden en omvat nu ook *global insecurity*, mondiale onveiligheid. Dat is een vorm van onveiligheid die niet tussen staten, maar alleen door staten gezamenlijk kan worden opgelost. Het zijn vormen van onveiligheid die we niet kunnen tegenhouden met grenzen of slagbomen: non-proliferatie, terrorisme, klimaatverandering. Wie mensen vraagt wat nu hun grootste zorg is op het gebied van veiligheid krijgt antwoorden als: geweld op straat, hackers die het op de bankrekening hebben voorzien, een kind dat gaat backpacken in Zuid-Amerika, een terroristische aanslag op de metro. Dit soort dreigingen vormt de top tien van alle dreigingen die mensen vrezen. De klassieke dreiging van de interlandoorlog staat ver onder de tiende plaats. Dreigingen als kernbommen of een Iran-oorlog staan niet eens in de top 25, hoewel daar wel beweging in zit. Met het Oekraïne-conflict sluipt de klassieke angst voor oorlogen weer omhoog op de agenda. Maar veiligheid gaat niet meer primair over problemen tussen landen. Individuele veiligheid is gaan domineren: *human security*.’

Terrorisme

'De vraag die mij als journalist maar ook als directeur van Clingendael het meest wordt gesteld: Komt de Koude Oorlog terug? De op een na meest gestelde vraag luidt: De Eerste Wereldoorlog brak honderd jaar geleden uit; zou ook in deze tijd een klein incident tot een grote ontsporing kunnen leiden? Kan zich weer een Sarajevo voordoen? Naar mijn mening hebben we wel degelijk bijgeleerd sinds 1914. Op maatschappelijk en economisch niveau zijn de onderlinge banden en afhankelijkheden wereldwijd veel groter geworden. Dat heeft tot het besef geleid dat oorlog voeren eigenlijk niet kan. Zes miljard mensen hebben een mobiele telefoon. Vier miljard mensen hebben toegang tot internet. Vergeleken met honderd jaar geleden is er een soort universaliteit van mensenrechten gegroeid. In veel landen is het bevorderen van de internationale rechtsorde tot de doelen van de leiders gaan horen, hetgeen veel verder gaat dan het verdedigen van het eigen belang. Er is meer samenhang in de wereld. Oorlog is niet uitgebannen, maar komt veel minder voor, in Europa bijna helemaal niet meer. Wat wel is toegenomen: terrorisme. Dat is vergeleken met de tijd van de Koude Oorlog gegroeid met een factor drie. Van het begrip terrorisme bestaan 150 definities. Kenmerkend is het politieke motief. Het is een politiek gedreven actie van een niet-staat of een staat of een

andere niet-staat tegen burgers die eigenlijk niets met het politieke doel te maken hebben. Daarin onderscheidt terrorisme zich van crimineel gedrag, dat gericht is op enige vorm van winst of persoonlijk belang. Terrorisme zorgt voor veel minder slachtoffers dan oorlogen. Het is niet staatsbedreigend. Wel kunnen sommige vormen van terrorisme, zoals cybercrime, zeer ontwrichtend werken. Cybercrime heeft de mogelijkheid een samenleving behoorlijk te ontregelen en te verlammen, en wij zijn nog niet in staat het afdoende te bestrijden. Ook voorkomen is moeilijk, omdat het heel moeilijk is de herkomst van een cyberaanval te traceren.'

Dreigingen

'Wat op dit moment de werkelijke dreigingen in de wereld zijn is moeilijk vast te stellen. Dat is ook af te leiden uit wat president Obama er vorig jaar over zei. In een vijftal toespraken bij verschillende gelegenheden noemde hij even zoveel dreigingen als de belangrijkste dreiging. In januari 2014 zei Obama cybercrime als grootste dreiging te beschouwen. Hij noemde het een onderschat verschijnsel dat het dagelijks leven totaal kan verlammen. Bijvoorbeeld bij een aanval op de administratie van de overheid, op ziekenhuizen of op systemen die bruggen bedienen. Het platleggen van vitale infrastructurele systemen kan tot ontreding leiden. Wie weet zou een

cyberaanval in staat kunnen zijn de defensiesystemen aan te tasten, misschien zelfs lanceringen uit te voeren. Twee maanden later, op de Nucleair Security Top in Den Haag, noemde Obama nucleair terrorisme als belangrijkste dreiging. In mei zei Obama dat *global insecurity* in de vorm van klimaatverandering de grootste dreiging was. Het is het klimaat dat de potentie heeft om de contouren van het leven op aarde te veranderen in deze eeuw, zo zei hij. Bij het afscheid van Amerikaanse militairen die in West-Afrika gingen helpen bij de Ebola-crisis noemde Obama de verspreiding van epidemieën zoals die van Ebola als dreiging nummer één. In augustus noemde Obama een vijfde dreiging weer de belangrijkste: de dreiging van IS, Islamitische Staat. Eén dreiging zult u in deze opsomming misschien missen. De Oekraïne-crisis. Obama noemde hem wel. Maar vorig jaar in maart noemde Obama de crisis in Oekraïne een regionaal probleem, en eigenlijk ook maar een negentiende eeuws probleem. Ondanks die bagatellisering door Obama zou je die dreiging als nummer zes aan de lijst kunnen toevoegen, hoewel totaal anders van karakter dan de andere vijf. Bij het conflict in de Oekraïne botsen twee waarden: het recht op zelfbeschikking en het recht van een grootmacht op een invloedssfeer. Die zijn niet met elkaar te verenigen. Het concept van invloedssferen, waardoor vreedzame coëxistentie mogelijk is, althans vroeger was, botst met de gedachte dat ieder

volk zijn eigen lotsbestemming mag bepalen. Kissinger kaartte dit dilemma aan in zijn boek *'World Order'*.

Ik keer terug naar Mr. G.B.J. Hiltermann, die al zei dat het een hele toestand in de wereld was. In zijn tijd zag de wereld er nog overzichtelijk uit: de veiligheid hing van zes leiders af. Nu zijn er 193 landen, internationale organisaties als de NAVO en de Verenigde Naties en meer dan 50.000 NGO's die zich met vrede en veiligheid bezighouden en daar invloed op uitoefenen. Daarbuiten zijn er nog duizenden actiegroepen en zelfs individuele burgers die zich in de veiligheidsarena hebben begeven. Om de toestand in de wereld te begrijpen moeten we het doen en laten van al deze actoren volgen. De veiligheidsarena is de laatste halve eeuw van zes personen naar miljoenen of misschien wel miljarden personen en organisaties gegroeid. Dat heeft de toestand in de wereld er niet eenvoudiger op gemaakt.'

Colofon

Deze publicatie is het 14de deel in een reeks uitgegeven door het Departement Rotterdam van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

Verslag:

Henriette van Wermeskerken (HvWs.nl)

Ontwerp en opmaak:

Sirene Ontwerpers, Rotterdam

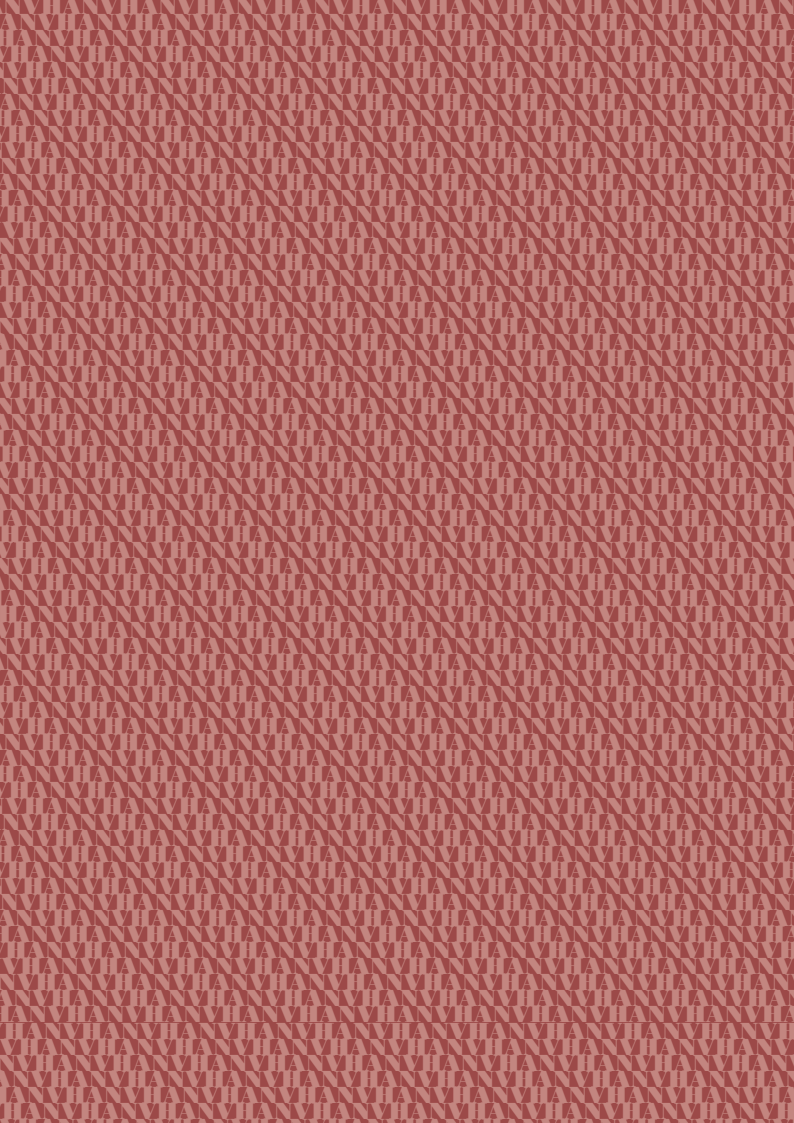
Druk:

Grafisch Goed, Rotterdam

Oplage:

600 exemplaren

Deze uitgave is niet voor de handel bestemd.



Departement Rotterdam van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen

Eind 1784 werd in de Republiek der Verenigde Nederlanden een circulaire verspreid die de ontvangers vroeg toe te treden tot een genootschap dat de 'verbetering van het burger- en schoolwezen' beoogde. De nog bestaande Maatschappij tot Nut van 't Algemeen werd toen geboren. Na Amsterdam en Bodegraven volgde de oprichting van het departement Rotterdam op 24 augustus 1785 in de Stads-Doelen. Het departement heeft talrijke initiatieven ondernomen op het terrein van onderwijs (scholen, Nutsacademie, Volksuniversiteit) en volksontwikkeling (leesbibliotheek, spaarbank), om enkele voorbeelden te geven. De instellingen zijn meestal een eigen leven gaan leiden, zodat het departement thans initiatieven steunt op het gebied van onderwijs en van volksontwikkeling.